

Östling, Johan, 2024. *Kunskapens stora hus: Huvudlinjer i universitetets historia*. Makadam förlag.

Anmälan av Kerstin Sahlin

Kunskapens stora hus är en liten bok med ett betydande innehåll. Johan Östling har på blott drygt hundra sidor sammanfattat huvudlinjer i universitetets historia. Under rubriken *Bologna tur och retur*, inleder Östling boken med att argumentera för att universitetets historia vanligen framställts alltför begränsad. Universitetet i Bologna och dess grundande år 1088 tas ofta som startpunkt, men Östling finner viktiga historiska rötter i äldre kunskaps-traditioner. Därtill kommer att enskilda universitets precisa födelseår, vars jubileer ofta firas med pompa och ståt, många gånger, just som fallet är med Universitetet i Bologna, fastställts i efterhand. Institutioner har inte sällan växt fram gradvis, de historiska källorna är få och historieskrivning är förstås präglad av sin samtid. Samtidigt spelar historieskrivningen stor roll för universiteten och deras legitimitet; universitetets historia förblir en viktig resurs och utgångspunkt i dagens universitetspolitiska diskussioner. Det finns därför all anledning att granska tidigare historieskrivning och, med hjälp av aktuell forskning, addera linjer och nyanser.

Boken är indelad i fyra delar, där varje del lyfter fram en universitetsmodell. I ett första avsnitt beskrivs kort de äldsta kända kunskapsinstitutionerna. Här pekas på universitetens rötter i Platons akademi, Mouseion och biblioteket i Alexandria, lärdomsanstalter längs Ganges och Indus, buddhistiska och kristna kloster, Taxila i Pakistan, Nalanda i Indien, kinesiska institutioner långt Huang He, katedralskolor och fler. Alla sammansatta samhällen har haft särskilda lärdomsinstitutioner och de lärosäten som så småningom kom att kallas universitet uppstod ur dessa skilda rötter. Olika lärdomstraditioner knöts samman, översattes, omformades och skapade nytt.

Så följer ett avsnitt om det latinska universitetet (1100–1800), ett om det tyska universitetet (1750–1950) och ett om det amerikanska universitet (1930–2020). Att på detta sätt särskilja och datera skilda modeller är naturligtvis en förenklad renodling och i ett avslutande kapitel betonar också Östling hur olika modeller översatts, blandats, påverkats och förändrats. Genom att både särskilja olika modeller och visa på deras gemensamma drag och ömsesidiga påverkan i uppbyggnad, praktik och historieskrivning uppnås det som Östling

hoppas i sitt efterord: "en kort bok [som] kan få huvudlinjerna i universitetets mångskiftande historia att framträda tydligare" (s. 123).

Universiteten växer fram i olika sammanhang och påverkar också sin samtid. Denna ömsesidiga påverkan mellan generella modeller och specifika sammanhang belyses genomgående. Universiteten utvecklas med samhällets utveckling. Det handlar inte om några tvära kast, men lika tydligt som det är att universitet formas i ekosystem av kunskapstraditioner, institutionella överlagringar, samtida intressen och samhällsklimat, har de avgörande betydelse för dessa ekosystem och för samhälle och mänsklighet i stort. Det är dock inte någon idealisering eller förenklad bild av universiteten som vi möter i boken. Här lyfts också universitetens och akademikernas mindre smickrande sidor fram; inre spänningar och universitetens upp- och nedgångar manar till eftertanke.

Boken har sin tonvikt i universitetens tidiga historia, men linjerna dras fram till dagens universitet och till senare års expansion runt om i världen. Den nyansrika historieskrivningen ger perspektiv och sammanhang till en rad frågor i den aktuella universitetsdebatten: akademisk frihet – både den individuella och institutionella, byråkratisering, kopplingen mellan forskning och utbildning, bildning och internationalisering, för att nämna några. Jag kan bara hoppas att boken når ut till många ledare och beslutsfattare i det akademiska systemet, till deltagare i universitetsdebatten, och att den på så sätt kan bidra till en mer nyanserad debatt och eftertänksamt beslutsfattande. Den förmedlar kunskap som behövs i dagens universitetslandskap.

Kunskapens stora hus är en välskriven och lättillgänglig bok, med betydelsebärande bilder, som också talar sitt språk i sammanhanget. Nästan varje mening förmedlar omfattande forskningsresultat utan att tyngas av onödiga referenser. De viktigaste litteraturhänvisningarna samlas istället i slutet och kan leda intresserade läsare vidare. Texten är solitt baserad på forskning och inte minst uppskattar jag att Östling återkommande visar hur senare forskning lett till omprövning av tidigare uppfattningar och tidigare historieskrivning. Detta visar på betydelse och behov av fortsatt forskning om universitetens historia och historiebruk.